DOI: 10.31359/2079-6242-2024-47-194
УДК 343.9

О. М. Бєлоусова, аспірантка Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України
ORCID 0000-0002-2534-5721

ДЕТЕРМІНАНТИ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Відповідно до статистичних даних Офісу Генерального прокурора такий вид кримінальних правопорушень, як жорстоке поводження з тваринами, зростає щороку. Ускладнення соціально-політичної ситуації у нашій країні зумовлює появу великої кількості покинутих тварин, тварин, які страждають від вибухів, тварин, що гинуть внаслідок варварських дій окупантів, та інших форм нелюдського відношення до них. Завдяки мужності українських волонтерів сотні тварин із територій, на яких ведуться бойові дії, були врятовані та вивезені у безпечні місця. Фото- та відеозвіти їх діяльності вражають висвітленням парадоксу ситуації: подекуди люди, тікаючи від війни, залишали своїх тварин в умовах, які зводили нанівець не лише їх можливість врятуватися, а й взагалі вижити (прив'язані, закриті в приміщеннях і господарських спорудах, вольєрах без їжі і води тощо). І хоча під діяння, кримінальна відповідальність за які передбачена статтею 299 КК України, підпадає лише частина перелічених вчинків, соціальна гострота проблеми проявляється як лакмусовий папірець майже щодня.

Також хотілося б наголосити, що досліджувана злочинність має високу латентність (як штучну, так і природну), оскільки у складі розглядуваного кримінального правопорушення фактично відсутня особа потерпілого.

Актуальність виокремлення детермінант жорстокого поводження з тваринами також підкреслюється тим, що жорстокість до тварин може породжувати жорстокість до людей. З огляду на це знання про існування будь-якого суспільного явища, а тим паче пов'язаного із жорстокістю та насильством, складає основу запобіжного впливу на нього. Запобігання вчиненню кримінальних правопорушень в цій галузі може сприяти зміцненню стану правопорядку в державі в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливо наголосити на тому, що ґрунтовними науковими дослідженнями, що стосуються жорстокого поводження з тваринами, на теперішній час в науках кримінально-правового циклу є: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук І. А. Головко на тему: «Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами» (2010)[1] та дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук О. О. Шуміло на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання жорстокому поводженню з тваринами» (2016)[2]. Частково питання щодо юридичної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами висвітлювали такі науковці, як: М. В. Пашковська (2018)[3], Уварова Н. В. (2018)[4], К. О. Полтава (2020)[5], О. І. Ющик (2022)[6],

[1] Головко І. А. 'Кримінальнавідповідальність за жорстокеповодження з тваринами' (автореф. дис. канд. юрид наук Київ, 2010) 21

[2] Шуміло О. О. 'Кримінологічна характеристика та запобіганняжорстокомуповодженню з тваринами' (автореф. дис. … канд. юрид. наук Клас. прив. ун.-т. Запоріжжя, 2016) 20

[3] Пашковська М. В. 'Правоверегулювання в законодавстві України захисту тварин від жорстокого поводження' (2018) 3 Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ 108–120. <https://lawscience.com.ua/web/uploads/pdf/document-108–120.pdf> (дата звернення: 23.05.2024)

[4] Уварова Н. В. 'До проблемикримінальноївідповідальності за жорстокеповодження з тваринами' (2018) 4 Науковийвісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ 138–140

[5] Полтава К. О. 'Кримінологічна оцінка рівня і динаміки жорстокого поводження з тваринами в україні та напрями його запобігання' (2020) 1 (2) Питання кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого прав 129–136 <http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/1_2020/part_2/24.pdf≥ (дата звернення: 23.05.22024)

[6] Ющік О І 'Жорстоке поводження з тваринами: кримінально – правовий аспект' (2022) 2 Приватне та публічне

А. М. Ященко (2022)[1], Д. О. Колодін, А. С. Колодіна (2023)[2], О. В. Гулак, О. Ю. Піддубний, В. В. Ладиченко (2023)[3]. Проте навіть враховуючи наведені наукові надбання, слід зауважити, що ґрунтовного кримінологічного дослідження жорстокого поводження з тваринами починаючи з 2017 року по теперішній час (з урахуванням змін чинного законодавства та соціально-політичної обстановки) немає.

Метою статті є виокремлення та загальна характеристика детермінант жорстокого поводження з тваринами в Україні.

Виклад основного матеріалу. Вивченням детермінації злочинності займалися багато вітчизняних учених. При цьому вагомий внесок в досліджуване явище зробили такі вчені, як: А. М. Бойко, В. В. Голіна, І. М. Даньшин, В. М. Дрьомін, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. М. Джужа, О. Г. Кальман, О. М. Костенко, В. І. Шакун та ін.

Характеризуючи наукову дискусію щодо детермінації злочинності, наведемо з цього приводу деякі роздуми і висновки вчених-кримінологів. Наприклад, А. Ф. Зелінський звертав увагу на причинний, генетичний зв'язок явищ, сутність якого полягає в тому, що одне явище/подія при певних умовах породжує інше, яке вважається наслідком цієї причини[4].

Вивчаючи детермінацію, А. П. Закалюк зазначав, що нею є вся сукупність явищ, процесів, фактів, проявів, з якими вона взаємопов'язана та якими вона зумовлена[5].

На думку Ю. В. Орлова детермінація – процес взаємодії різнорідних соціальних та природничих факторів (детермінант), що має своїм наслідком існування злочинності, її систематичне відтворення, появу новітніх її різновидів, форм прояву, негативних змін у стані (зростання рівня, ускладнення структури, географії тощо)[6].

О. М. Джужа вважає, що причинами злочинності є такі процеси й явища, що породжують злочинність як свій безпосередній наслідок, а умовами злочинності слід вважати такі об'єктивні обставини суспільної дійсності, які самі по собі не породжують злочинність, але «відкривають шлях» для дії причин, полегшують настання суспільно небезпечних наслідків[7].

При дослідженні детермінації злочинності зазвичай використовуються такі категорії, як причини, умови, кореляти. Видами детермінації є спричинення, зумовлення, кореляція, зв'язок станів, функціональна залежність, цільова детермінація[8]. При цьому варто наголосити, що при висвітленні детермінації злочинності жорстокого поводження з тваринами, ми не маємо на увазі якісь виняткові фактори, адже переважна їх частина властива загальній злочинності в цілому.

Узагальнюючи думки вчених, можна дійти висновку, що детермінація злочинності – це сукупність як зовнішніх, так і внутрішніх причин та умов, які призводять до вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із жорстоким поводженням із тваринами.

Зауважимо, що причини та умови злочинності, як і сама злочинність, є доволі нестійкими явищами, тобто постійно змінюються та трансформуються. А прогрес суспільства, урбанізація великих міст, міграційні процеси, новітні технології, а саме комп'ютеризація і навіть воєнно-політичні конфлікти є тими каталізаторами, що породжують нові теорії причин злочинності. Відповідно цей процес є нескінченим. На основі цього можемо припустити, що людство не знає і не може знати всіх причин злочинності. З цього приводу слушною є думка С. І. Нежурбіди та Є. Д. Скулиша, які наголошують на необхідності створення реєстру кримінологічних досліджень причин злочину або реєстру кримінологічних шкіл, що дало б можливість володі-

---

право 46–51 <http://pp-law.in.ua/archive/2_2022/8.pdf> (дата звернення: 23.05.2024)

[1] Ященко А М 'Жорстоке поводження з тваринами (ст.299 КК України): склад злочину та заходи кримінально-правового регулювання' (2022) 2 (27) Вісник кримінології асоціації України. 48–59 <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/66776242-fcfa-4497-bdc1-cbd0ee120887/content> (дата звернення: 23.05.2024)

[2] Колодін Д. О, Колодіна А. С. 'Жорстоке поводження з тваринами: кримінально правовий аналіз'(2023) Право і суспільство 79–82 <http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/4_2023/12.pdf> (дата звернення: 20.05.2024)

[3]

[4] Зелінський А. Ф., Оніка Л. П. *Детермінація злочину. Навч. посібн*. (УкрЮА 1994) 4

[5] Закалюк А. П. *Курс сучасної української кримінології: теорія і практика. У 3 кн. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки* (Видавничий Дім «Ін Юре», 2007) 139

[6] Орлов Ю. В. 'Детермінація злочинності' *Українська кримінологічна енциклопедія* (Харк. Нац. ун-т внутр. справ ; Нац. акад. внутр. справ, кримін. асоц. України, Золота Миля, 2017) 178–180

[7] Джужі О. М. (ред) *Курс кримінології: підручник. Кн. 1: Загальна частина* (Юрінком Інтер, 2001) 79–80

[8] Бойко А. М. *Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження): монографія* (ЛНУ ім. Івана Франка, 2008) 86

ти інформацією про наявність системних поглядів на причини злочину [1].

Враховуючи наведене, пропонуємо детермінанти жорстокого поводження з тваринами поділити на такі групи залежно від сфери суспільних відносин: економічні, морально-психологічні, правові, інформаційні та виховні. У кожній із груп перелічених детермінант окрема роль відводиться фактору воєнного стану в Україні.

Економічні детермінанти. Хотілося б наголосити, що вплив на економічну активність України російського вторгнення є величезним – реальний ВВП значно скоротився, інфляція стрімко зросла, торгівля була серйозно порушена, а бюджетний дефіцит виріс до безпрецедентного рівня[2]. Унаслідок неоднозначних соціально-економічних перетворень значна частина населення виїхала за кордон у пошуках кращої долі, ще частина опинилася за межею бідності. Економічні негаразди спричинили низку соціальних аномалій, відсутність впевненості в завтрашньому дні, зростання соціальної напруги. Особливий правовий режим, введений на території нашої держави, високий рівень безробіття, значне розшарування населення, низькі заробітні плати, алкоголізація населення призводять до того, що людина шукає додаткові, альтернативні джерела заробітку. У підсумку це зумовлює активізацію криміногенного потенціалу суспільства та зростання масштабів злочинності[3], Оскільки в умовах воєнного стану швидко поширюється безробіття, має місце низька заробітна плата, відбувається скорочення різноманітних соціальних виплат. Через зниження матеріального благополуччя люди стають роздратованими та агресивними, результатом невдоволення своїм становищем є неконтрольована жорстокість до слабших за себе, наприклад, до тварин. Так, під час інтерв'ю із зоозахисником М. нам стало відомо, що протягом воєнного стану у практиці захисників тварин неодноразово траплялись випадки розкрадання корму, що отримувався як гуманітарна допомога, яка надавалася донорами для хатніх та свійських тварин. Окрім корму, здійснювалося розкрадання й медикаментів, ліжанок, іграшок тощо для тварин із подальшим їх перепродажем. Цинізм ситуації підкреслюється тим, що таке розкрадання відбувається в той час, коли десятки тварин допомагають людині у надважкі часи для нашої країни. Вони героїчно шукають людей під завалами, беруть участь у розмінуванні територій, несуть службу разом із нашими захисниками на блокпостах, беруть участь в евакуації громадян із небезпечних територій, де ведуться активні бойові дії, тощо. Для декого улюбленець стає ледь не єдиною причиною для виживання в скрутних умовах, віддушиною, розрадою. Дуже прикро, що спекуляція тваринами позбавляє власників, які опинилися у скрутному матеріальному становищі і не можуть забезпечити повноцінне утримання для тварини (особливо певних порід чи видів), гуманітарної підтримки.

Розкриваючи економічні детермінанти жорстокого поводження з тваринами, хотілося б зробити акцент на тому, що зараз ми спостерігаємо явну перевагу матеріального світу над духовним. У цьому аспекті важливо наголосити, що в цілому для людини добробут тварини скоріше стоїть не на першому місці. Пріоритет надається продуктивності та заробітку. Тому вважаємо за необхідне навести приклади того, що змушені переживати тварини, для того щоб людина збагачувала свої статки.

У цьому ракурсі насамперед хотілося б звернути увагу на жорстоке ставлення до тварин, які є «ресурсом» для людини та виведення й вирощування яких здійснюється задля отримання прибутку. Це, в першу чергу, сільськогосподарські тварини, яких масово вирощують для отримання продуктів та сировини тваринного походження. Традиційно склалося так, що такі тварини сприймаються переважною частиною суспільства як ре-

---

[1] Нежурбіда С. І., Скулиш Є. Д. 'Етіологія злочину: результати аналізу теорій особистості' *Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи*: матеріали міжнар. наук. конф., присвяч. 50-річчю каф. кримінології та кримін.-виконав. права (Харків, 9 груд. 2016 р.) 112–114

[2] 'Найгірший результат за всю незалежність, але кращий за прогнози: Мінекономікиоцінилопадіння ВВП у 2022 році'(Слово і діло) <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/05/novyna/ekonomika/najhirshyj-rezultat-vsyu-nezalezhnist-krashhyj-prohnozy-minekonomiky-oczinylo-padinnya-vvp-2022-roczi≥ (дата звернення 25.04.2024 р.)

[3] Андрушко А В 'Детермінанти незаконного позбавлення волі або викрадення людини' Право та державне управління 86 <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/27765/1/%d0%90%d0%bd%d0%b4%d1%80%d1%83%d1%88%d0%ba%d0%be%20%d0%90.%d0%92.%20%d0%94%d0%b5%d1%82%d0%b5%d1%80%d0%bc%d1%96%d0%bd%d0%b0%d0%bd%d1%82%d0%b8%20%d0%bd%d0%b5%d0%b7%d0%b0%d0%ba%d0%be%d0%bd%d0%bd%d0%be%d0%b3%d0%be%20%d0%bf%d0%be%d0%b7%d0%b1%d0%b0%d0%b2%d0%bb%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f%20%d0%b2%d0%be%d0%bb%d1%96%20%d0%b0%d0%b1%d0%be%20%d0%b2%d0%b8%d0%ba%d1%80%d0%b0%d0%b4%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f%20%d0%bb%d1%8e%d0%b4%d0%b8%d0%bd%d0%b8.pdf≥

сурс – джерело отримання продуктів харчування. В сучасній науці це позначається терміном «карнізм[1]». Можливо, таке ставлення до сільськогосподарських тварин слід пояснити деякою відстороненістю фермерства від життя містян. Фермерські господарства не завжди відкриті для пересічного громадянина, а тому і побачити умови, в яких знаходяться тварини, складно, а вплинути на ці умови тим паче вбачається неможливим.

З інтерв'ю із зоозахисником П.: «Атмосфера на фермах та господарствах, в яких тримаються тварини, жахливі. В домінуючій більшості випадків тварин тримають в загонах, де неможливо поворушитися, не говорячи вже про вільне пересування. Вони порсаються у власних фекаліях, крупний рогатий скот насильно запліднюють задля приплоду, а коли теля або порося народжується, – відразу забирають для забою, щоб отримати гарні стейки чи молочного порося до столу. Умови тримання птахів на яєчних фермах також виходять за межі розуміння. Птахи знаходяться в дуже маленьких клітках батарейного типу, де неможливо поворушитися. І хоча законом це прямо заборонено, такі явища не є поодинокими в Україні»[2]. За даними заозахисників ГО «Відкриті клітки», понад 95% курей в Україні утримують саме батарейним способом[3].

Найочевидніший приклад жорстокості до тварин – це видобуток шкіри, яка, на жаль, й досі користується шаленою популярністю. Деякі люди вважають, що шкіра – побічний продукт м'ясної промисловості, але це не так. Тварин найчастіше вирощують заради м'яса й шкіри окремо. Саме тому на багатьох таких фермах не турбуються про добробут тварин. Тварини народжуються та живуть в жахливих умовах, щоб потім стати шкіряним взуттям, сумкою чи одягом[4].

Задля отримання хутра щороку вбивають близько 100 млн тварин. Найчастіше жертвами хутряної промисловості стають шиншили, норки, песці, зайці та лисиці, але іноді це трапляється навіть із собаками. «Хутряних» тварин навмисно перегодовують та утримують у маленьких клітках. Активні й розумні звірі страждають від психологічних розладів, перебувають у постійному стресі та стають дуже агресивними. Тому на таких фермах розповсюджені випадки канібалізму та самокаліцтв. А закінчують своє життя беззахисні тварини від задушення газом, сильного удару важким предметом чи шокером. Однак це не завжди спрацьовує, тому хутро знімають зі ще живих тварин[5]. Понад 600 тис. тварин щороку вбивають на українських хутрових фермах[6]. Так, гуманістичний рух UAnimals закликає депутатів запобігти екологічній катастрофі та впровадити заборону на хутряні ферми в Україні[7].

Задля отримання вовна тварин підстригають впродовж всього їх життя, і цей процес зовсім не такий, яким його показують в рекламі чи фільмах. Вівці під час стрижки знаходяться у постійному стресі та часто отримують травми. Стригалі разом із вовною зрізають тваринам шматочки шкірі та іноді вух. Люди помилково вважають, що вівцям потрібні стрижки, але насправді звірі мають рівно стільки вовни, скільки їм необхідно для регулювання температури тіла. Вони скидають зайву вовну навесні, однак індустрії невигідно чекати, тому їх стрижуть вручну. Це призводить до того, що щороку близько 1 млн тварин помирають від переохолодження[8].

Популярний наповнювач для курток та пальт вищипують із птахів. Качок та гусей зазвичай об-

---

[1] *Карнізм (лат. *carnis* – м'ясо, плоть) – концепція про правомірність вживання в їжу продуктів тваринного походження, особливо м'яса. Важлива особливість карнізму – виділення окремих видів тварин в якості допустимих до вживання в їжу, а також схвалення такого до них ставлення, яке стосовно інших, «неїстівних», видів трактувалося б як жорстокість.

[2] 'Жорстокість у тваринництві: погляд зсередини фабричних ферм' (Cruelty Farm) https://cruelty. farm/uk/%D0%B6%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D1%82%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0-%B3%D0%BE-%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4-%D0%B2%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5-%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D1%83-%D1%84%D0%B0%D0%B1%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%BC/ (дата звернення 10.06.2024)

[3] 'Cage-free, Free-range, aximka: чи врятують тварин напівмири?' (Vegan express) <https://www.veganexpress.org/post/vilnyy-vyhul≥ (дата звернення 10.05.2024)

[4] 'Чому веган_(ки) не носять це?' (Vegan express) <https://www.veganexpress.org/post/chomu-vehan_ky-ne-nosiat-tse> (дата звернення: 07.04.2024)

[5] – (дата звернення 07.04.2024)

[6] 'Не носи шкури тварин: чому в Україні треба заборонити хутрове виробництво' (Рубрика) <https://rubryka.com/article/ne-nosi-shkury-tvaryn/≥ (дата звернення: 09.06.2024)

[7] 'Україна проти хутряних ферм' (Facebook) <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1637886369599909&set=a.925943787460841≥ (дата звернення: 09.06.2024)

[8] 'Чому веган_(ки) не носять це?' (Vegan express) <https://www.veganexpress.org/post/chomu-vehan_ky-ne-nosiat-tse> (дата звернення: 07.04.2024)

щипують після забою на м'ясо, однак часто птахи страждають від жорстокої процедури й за життя (так, наприклад, можна вищипати тварину під час линяння 4–5 разів впродовж її життя). Саме під час цього процесу птахи отримують найбільше пошкоджень, адже разом із пухом люди виривають у них й шматочки шкіри. І все це супроводжується жахливим стресом і страхом для тварини[1].

У цьому контексті актуально торкнутися питання «чорного розведення» тварин. Як зауважують зоозахисники, це так звані розплідники без належного юридичного оформлення. Коли людина купує тваринку дешевше «для себе», без документів. Проте ніхто ніколи не побачить тих собак або кішок, які народжують цуценят та кошенят. Вони сидять у підвалах, клітках, їм ріжуть зв'язки, щоб їх ніхто не чув. Вони помирають від хвороб, генетичних відхилень, від постійних пологів. Тварини, які більше не можуть розмножуватися, перетворюються на «відпрацьований матеріал». Якщо тваринам пощастить, їх намагаються продати. У гіршому разі їх присипляють[2].

У продовження цієї думки, як приклад, наведемо випадок, що не так давно трапився у м. Полтава. Чоловік нелегально розводив такс. Барт (прізвисько собаки) разом із ще однією таксою жив у Полтаві, у старому сараї. Собак використовували для розведення, у кожну тічку дівчинки їх в'язали, цуценят продавали як «породистих для себе, без документів». Барту вибили передні зуби, щоб під час в'язки кобель не травмував суку. За собаками ніхто не доглядав, усе життя їх годували свинячими кишками і не випускали на вулицю. Коли собаки стали старими, їх просто викинули на вулицю[3].

Морально-психологічні детермінанти. Передусім хотілося б відмітити, що наразі можемо спостерігати певний занепад і деградацію моральних принципів та орієнтирів суспільства. Відбувається руйнація духовного світу людини, формується відсутність таких почуттів, як милосердя та співчуття. Натомість, спостерігається агресія, жорстокість та насильство. З цього приводу слушною є думка О. Л. Беспаль, яка зазначає, що «ескалація кримінального насильства відбувається також через різку зміну ідеології в суспільстві, руйнування старих ідеалів, зниження рівня моральних вимог із боку суспільства до його членів»[4].

Також варто зазначити, що наразі, особливо у великих містах, існує така проблема, як закритість людей один від одного. Часто сусіди, що проживають поряд, не знайомі один з одним. Така ізольованість призводить до байдужості, індиферентності населення. Тому у більшості випадків люди не звертають уваги на випадки жорстокого ставлення до тварин. Навіть коли людина стає свідком такої жорстокі, не завжди це спонукає її звернутися до компетентних органів. Причина такої байдужості може бути в її соціальній позиції – завжди залишатися осторонь, а так само у правовому нігілізмі. Крім того, як правило, людина навіть не знає алгоритм дій у подібних випадках.

З-поміж іншого, велику роль серед причин жорстокого поводження з тваринами відіграють такі явища, як наркоманія та алкоголізм. Саме на фоні таких станів підвищується рівень психологічної та соціальної деградації. Вважаємо за потрібне наголосити, що значна частина насильницьких злочинів вчиняється саме в стані алкогольного/наркотичного сп'яніння. При вивченні судової практики за ст. 299 Кримінального кодексу України, нами було з'ясовано, що кожне друге кримінальне правопорушення було скоєно в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння.

До *правових детермінант* можна включити досить неефективну та повільну правову політику у сфері поводження з тваринами. Перманентні зміни та доповнення до чинних нормативних актів, що регулюють відносини у сфері гуманного ставлення до тварин, здебільшого викликані міжнародними зобов'язаннями, які взяла на себе наша держава. Тому суспільство виявилося до них неготовим. Це можна спостерігати у тих випадках, коли правоохоронці ігнорують приписи законодавства та неналежним чином реагують на виклики, пов'язані із жорстоким поводженням із тваринами. Це, з одного боку. З другого боку, відповідно до результатів проведеного нами у період з 20 лютого 2024 року по 20 квітня 2024 року анонімного опитування громадськості (всього – 40 125 респон-

[1] –

[2] 'Розведення породистих тварин в Україні перетворилося для вихованців на пекло – волонтери' (Гордон) <https://gordonua.com/ukr/news/society/rozvedennja-porodistih-tvarin-v-ukrajini-peretvorilosja-dlja-vihovantsiv-v-peklo-volonteri-1515651.html≥ (дата звернення 11.05.2024)

[3] –

[4] Беспаль О. Л. 'Проблеми кримінальної відповідальності за насильство в сім'ї проти життя та здоров'я щодо дітей' (2017) 2 Economic and law paradigm of modern society 130–134

дентів), причинами неповідомлення правоохоронних органів про випадки жорстокого поводження з тваринами є такі: до виконавчої гілки влади з таким питанням не має сенсу звертатись, вони цим не займаються, прикриваючись війною; зневіра в належне виконання правоохоронцями своїх обов'язків; боязнь заявити; правоохоронні органи навряд чи будуть реагувати на відповідні заяви; вони (правоохоронні органи) взагалі на таке не реагують; краще самостійно вирішити таку ситуацію і т.п. Із числа опитаних свідками жорстокого ставлення до тварин були 35 453 респондента (86,2%). До правоохоронних органів повідомляли 7,2% опитуваних. Не повідомляли 29,7% громадян, 63,0% утримались від відповіді. Отже, наведені дані свідчать про відсутність довіри до поліції та повільний розвиток правової свідомості суспільства. Варто підкреслити, що безвідповідальне ставлення правоохоронців до випадків жорстокого поводження з тваринами пов'язане з недосконалим законодавством, в якому тварина розглядається як майно. В багатьох європейських країнах зазначене питання було переглянуто із подальшими змінами до законодавчої бази.

Неефективність законодавства у сфері жорстокого поводження з тваринами проявляється й у такому. Так, у ст. 25 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» зазначено: «Забороняється використання тварини у кориді, створення та діяльність пересувних звіринців, пересувних зоопарків та пересувних виставок диких тварин, а також діяльність дельфінаріїв, що не мають природної морської води»[1]. Проте у жовтні 2023 року у м. Тернопіль відбулась зоовиставка екзотичних тварин. *«Відвідувачі фотографуються зі зміями та мавпою, використовуючи спалах. Мавпа сидить у тісній клітці й не має змоги сховатися від цього»,* – описали події на виставці зоозахисники[2]. *Представник зоозахисників викликала до торгового центру поліцію, однак поліцейські відмовилися скласти протокол на місці, аргументуючи це тим, що спочатку необхідно провести експертизи та встановити, чи справді є порушення (такі випадки непоодинокі). Вищезазначена жорстокість до тварин трапляється через відсутність належної реакції, у тому числі з боку держави. На нашу думку, якщо за аналогічні випадки людей притягували б до юридичної відповідальності, подібних ситуацій було б значно менше.*

Характерний випадок стався й у м. Запоріжжя, де Запорізький державний цирк у виставі використовував червонокнижного бурого ведмедя. Бурий ведмідь занесений до Червоної книги України як вид, що зникає. Відповідно до Закону України «Про червону книгу»[3] ст. 19 забороняє використовувати таких тварин у комерційних цілях. Утримувати їх у неволі можна тільки з науковою метою, але для цього потрібен дозвіл від Національної комісії з питань Червоної книги України[4].

Звертаємо увагу, що відповідно до абз. 37^3 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування»[5] до компетенції селищних, сільських, місцевих рад входить вжиття заходів та забезпечення дотримання заборони провадження діяльності пересувних звіринців, пересувних зоопарків, пересувних виставок диких тварин та іншої забороненої Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження» діяльності в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці. На практиці все зовсім по-іншому, корумпованість чиновників та жага до легких грошей завжди мають пріоритет. Тому деякі представники закладів культури, нехтуючи приписами закону, вдаються до жорстокого поводження з тваринами.

Також непоодинокі випадки можемо спостерігати, коли в закладах харчування, торгівельних центрах або у закладах освіти без належного догляду та умов за тваринами обладнані зоокутки. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження»[6] це забороня-

[1] Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21 лютого 2006 р. №3447-IV. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447–15#Text (дата звернення 13.05.2024)

[2] 'Екзотичнітварини у тіснихклітках: поліція склала протокол на організаторіввиставки у Тернополі' (Життя)<https://life.pravda.com.ua/society/2023/10/15/257065/≥(дата звернення 13.05.2024)

[3] Про Червону книгу України: Закон України від від 07.02.2002 №3055-III. Верховна рада України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T023055 (дата звернення 12.05.2024)

[4] 'UAnimals вимагає припинити експлуатацію ведмедів у Запорізькому цирку' (UAnimals) <https://uanimals.org/bezkatehorii/uanimals-vymahaie-prypynyty-ekspluatatsiiu-vedmediv-u-zaporizkomu-tsyrku/≥(дата звернення 12.05.2024)

[5] Про місцеве самоврядування. Закон України від 21.05.1997 №280/97. Верховна рада України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/Z970280 (дата звернення 13.05.2024 року)

[6] Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21 лютого 2006 р. №3447-IV. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447–15#Text (дата звернення 13.05.2024 року)

ється. Вищевикладене може свідчити про неналежний нагляд за дотриманням законодавства у сфері жорстокого поводження з тваринами.

Інформаційні детермінанти посідають важливу роль серед факторів жорстокого поводження з тваринами, оскільки за допомогою інформації можна впливати не лише на свідомість людей, а й на їх вчинки. З огляду на вищезазначене можна виокремити такі інформаційні детермінанти: розповсюдження відеопродукції, створення закритих телеграм-каналів, ютуб-платформ тощо, які демонструють та популяризують жорстоке ставлення до тварин. Це, на наш погляд, є відповідними поведінковими імпульсами, пов'язаними з насильством та жорстокістю до оточуючого середовища. Тобто особа, яка схильна до агресії та насильства, буде транслювати відповідний контент. Неповнолітні, переглядаючи відео відповідного характеру, некритично осмислюючи побачене, шукаючи нових емоцій, відчуттів або способу виплеснути вже накопичені (зокрема, адреналіну, бажання самоствердження чи домінування, виплеску агресії тощо) вдаються до аналогічної поведінки. Також йдеться й про неефективну роботу правоохоронних органів щодо запобігання розповсюдження такої відеопродукції, що популяризує культ жорстокості до навколишнього середовища. Так, наприклад, у пошукових системах із відкритим доступом знаходяться відеоматеріали порнографічного характеру (зоофілія). Така загальна доступність призводить до спотворення уявлення людей про призначення тварини, особливо коли йдеться про дітей. Характерний випадок, коли після перегляду аналогічного відео підліток вирішує повторити побачене. Так, у червні 2023 року до мережі потрапило відео, де підліток ґвалтує собаку. Зоозахисники, виявивши відео, повідомили до поліції. Тварину було вилучено, відкрито кримінальне провадження[1].

До *виховних* детермінант, на нашу думку, належать: 1) занепад моральних цінностей та пріоритетів, а саме занепад духовної сфери та перевага матеріальної; 2) відсутність з боку батьків належного виховання та зрощування в дитині почуття емпатії і любові до тварини. В окремих сім'ях мають місце суттєві недоліки, зокрема, бездоглядність, відсутність необхідної уваги батьків до виховання дитини, відсутність допомоги батькам з боку держави та громадськості за місцем проживання, недоліки в роботі ювенальної превенції, негативний вплив вулиці, тобто того мікросередовища, в якому підліток проводить значну частину вільного часу[2].

У контексті викладеного хотілося б також звернути увагу на таку причину жорстокості, як незрілість дитини. Багато випадків жорстокості до тварин з боку дитини трапляється із цікавості, коли дитина може кинути камінь у тварину, або схопити кота за хвіст, або зіштовхнути тварину зі сходів, дістати рибку з акваріуму задля того, щоб просто подивитися на реакцію живої істоти. Зазначені приклади свідчать про неналежне виховання та несвоєчасне пояснення дитині про гуманне ставлення до тварин, про те, що тварини теж живі і відчувають біль та страждання.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку про важливість всебічного дослідження детермінант жорстокого поводження з тваринами, оскільки лише ґрунтовне вивчення причин та умов такого поводження дозволить розробити ефективні шляхи запобігання цьому виду злочинності. Також важливо зауважити, що, запобігаючи жорстокості до тварин, можна попередити більш тяжкі кримінальні правопорушення, такі як насильство щодо людей та інше.

Під нашого дослідження нами було виокремлено такі групи детермінант жорстокості до тварин: економічні, морально-психологічні, правові, інформаційні та виховні. До того ж військове вторгнення рф до України є одним із специфічних факторів жорстокого поводження з тваринами, з яким раніше ми не стикалися.

Детермінантами жорстокості можуть бути: занепад моральних цінностей, недоліки виховання, розповсюдження відеоматеріалів, які популяризують культ жорстокості та ін. Детермінанти, що призводять до вчиненню кримінальних правопорушень у вигляді жорстокого поводження з тваринами, також пов'язані із недоліками законодавства. Тому для того, щоб ефективніше запобігати досліджуваному явищу, треба комплексно підходити до вирішення зазначеного питання.

[1] 'На Хмельниччині підліток згвалтував собаку' (24TV) <https://24tv.ua/ru/v-hmelnickoj-oblasti-podrostok-iznasiloval-sobaku-otkryli-ugolovnoe-proizvodstvo-24-kanal_n2337938≥ (дата звернення 01.05.2024)

[2] Косенко С. С. 'Віктимологічна профілактика статевих злочинів щодо неповнолітніх' (дис… канд. юрид. наук Національна академія внутрішніх справ України, 2004) 69

REFERENCES

List of legal documents

Legislations

1. Pro zakhyst tvaryn vid zhorstokoho povodzhennia : Zakon Ukrainy vid 21 liutoho 2006 r. №3447-IV. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447–15#Text
2. Pro Chervonu knyhu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid vid 07.02.2002 №3055-III. Verkhovna rada Ukrainy. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T023055
3. Pro mistseve samovriaduvannia. Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 №280/97. Verkhovna rada Ukrainy. URL: https://ips.ligazakon.net/document/Z970280

Bibliography

Authored books

1. Boiko A. M. *Determinatsiia ekonomichnoi zlochynnosti v Ukraini v umovakh perekhodu do rynkovoi ekonomiky (teoretyko-kryminolohichne doslidzhennia): monohrafiia* [Determination of economic crime in Ukraine in the conditions of the transition to a market economy (theoretical and criminological research): monograph] (LNU im. Ivana Franka, 2008) 380
2. Spektor O. M. *Humanne ta vidpovidalne stavlennia do tvaryn: metodychnyi posibnyk* [Humane and responsible treatment of animals: methodological guide] (TOV «TsP «Komprynt», 2018) 88
3. Zakaliuk A. P. *Kurs suchasnoi ukrainskoi kryminolohii: teoriia i praktyka. U 3 kn. Kn. 1: Teoretychni zasady ta istoriia ukrainskoi kryminolohichnoi nauky* [Course of modern Ukrainian criminology: theory and practice. In 3 books Book 1: Theoretical principles and history of Ukrainian criminological science] (Vydavnychyi Dim «In Yurie», 2007) 425
4. Zelinskyi A. F., Onika L. P. *Determinatsiia zlochynu. Navch. Posibn* (UkrIuA, 1994) 52

Edited books

5. Dzhuzhi O. M. (red.) *Kurs kryminolohii: pidruchnyk Kn. 1: Zahalna chastyna* [Criminology course: textbook Kn. 1: General part] (Iurinkom Inter, 2001) 352

Part of the books

6. Orlov Yu. V. 'Determinatsiia zlochynnosti Ukrainska kryminolohichna entsyklopediia' [Determination of crime. Ukrainian criminological encyclopedia] (Khark. Nats. un-t vnutr. sprav ; nats. akad. vnutr. sprav, krymin. asots. Ukrainy, Zolota Mylia, 2017) 178–180

Journal articles

7. Andrushko A V 'Determinanty nezakonnoho pozbavlennia voli abo vykradennia liudyny' [Determinants of illegal deprivation of liberty or kidnapping] Pravo ta derzhavne upravlinnia 86 <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/27765/1/%d0%90%d0%bd%d0%b4%d1%80%d1%83%d1%88%d0%ba%d0%be%20%d0%90.%d0%92.%20%d0%94%d0%b5%d1%82%d0%b5%d1%80%d0%bc%d1%96%d0%bd%d0%b0%d0%bd%d1%82%d0%b8%20%d0%bd%d0%b5%d0%b7%d0%b0%d0%ba%d0%be%d0%bd%d0%bd%d0%be%d0%b3%d0%be%20%d0%bf%d0%be%d0%b7%d0%b1%d0%b0%d0%b2%d0%bb%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f%20%d0%b2%d0%be%d0%bb%d1%96%20%d0%b0%d0%b1%d0%be%20%d0%b2%d0%b8%d0%ba%d1%80%d0%b0%d0%b4%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f%20%d0%bb%d1%8e%d0%b4%d0%b8%d0%bd%d0%b8.pdf>
8. Bespal O. L. 'Problemy kryminalnoi vidpovidalnosti za nasylstvo v simi proty zhyttia ta zdorovia shchodo ditei' [Problems of criminal liability for domestic violence against life and health of children] (2017) 2 Economic and law paradigm of modern society 130-134М. В. Савостьянова. Нові цінності постіндустріального суспільства. *Вісник Житомирського державного університету.* Випуск 59. 2011 рік. с. 9–13 https://core.ac.uk/download/pdf/12086517.pdf
9. Kolodin D. O, Kolodina A. S. 'Zhorstoke povodzhennia z tvarynamy: kryminalno pravovyi analiz' [Cruelty to animals: a criminal legal analysis] (2023) Pravo i suspilstvo 79–82 <http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/4_2023/12.pdf>
10. Yashchenko A M 'Zhorstoke povodzhennia z tvarynamy (st.299 KK Ukrainy): sklad zlochynu ta zakhody kryminalno-pravovoho rehuliuvannia' [Cruel treatment of animals (Article 299 of the Criminal Code of Ukraine): composition of the crime and measures of criminal law regulation] (2022) 2 (27) Visnyk kryminolohii asotsiatsii Ukrainy. 48–59 <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/66776242-fcfa-4497-bdc1-cbd0ee120887/content>
11. Yushchik O I 'Zhorstoke povodzhennia z tvarynamy: kryminalno – pravovyi aspekt (2022) 2 Pryvatne ta publichne pravo 46–51 <http://pp-law.in.ua/archive/2_2022/8.pdf>

12. Pashkovska M. V. 'Pravoverehuliuvannia v zakonodavstvi Ukrainy zakhystu tvaryn vid zhorstokoho povodzhennia (2018) 3 Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav 108–120. <https://lawscience.com.ua/web/uploads/pdf/document-108–120.pdf>
13. Uvarova N. V. 'Do problemykryminalnoividpovidalnosti za zhorstokepovodzhennia z tvarynamy (2018) 4 Naukovyivisnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav 138–140
14. Poltava K. O. 'Kryminolohichna otsinka rivnia i dynamiky zhorstokoho povodzhennia z tvarynamy v ukraini ta napriamy yoho zapobihannia (2020) 1 (2) Pytannia kryminalnoho prava, kryminolohii ta kryminalno-vykonavchoho prav 129–136 <http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/1_2020/part_2/24.pdf>

Conference paper

15. Nezhurbida S. I., Skulysh Ye. D. 'Etiolohiia zlochynu: rezultaty analizu teorii osobystosti' [Etiology of crime: the results of the analysis of personality theories'] *Suchasna kryminolohiia: dosiahnennia, problemy, perspektyvy*: materialy mizhnar. nauk. konf., prysviach. 50-richchiu kaf. kryminolohii ta krymin.-vykonav. prava (Kharkiv, 9 hrud. 2016 r.) 112–114

Thesis

16. Kosenko S. S. 'Viktymolohichna profilaktyka statevykh zlochyniv shchodo nepovnolitnikh' [Victimological prevention of sexual crimes against minors] (dys… kand. yuryd. nauk Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav Ukrainy, 2004) 213

Thesis abstract

17. Holovko I. A. 'Kryminalna vidpovidalnist za zhorstokepovodzhennia z tvarynamy' [Criminal liability for cruelty to animals] (avtoref. dys. kand. yuryd nauk Kyiv, 2010) 21
18. Shumilo O. O. 'Kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia zhorstokomu povodzhenniu z tvarynamy' [Criminological characteristics and prevention of animal cruelty] (avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk Klas. pryv. un.-t. Zaporizhzhia, 2016) 20

Websites

19. 'Cage-free, Free-range, aximka: chy vriatuiut tvaryn napivmyry? [Cage-free, Free-range, aximka: will animals be saved by demigods] (Vegan express) <https://www.veganexpress.org/post/vilnyy-vyhul>
20. 'Chomu vehan_(ky) ne nosiat tse?' [Why don't vegans wear this?'] (Vegan express) <https://www.veganexpress.org/post/chomu-vehan_ky-ne-nosiat-tse>
21. 'Naihirshyi rezultat za vsiu nezalezhnist, ale krashchyi za prohnozy: Minekonomiky otsinylo padinnia VVP u 2022 rotsi' [The worst result for all independence, but better than forecasts: the Ministry of Economy Estimated the Fall of GDP in 2022] (Slovo i dilo) <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/05/novyna/ekonomika/najhirshyj-rezultat-vsyu-nezalezhnist-krashhyj-prohnozy-minekonomiky-oczinylo-padinnya-vvp-2022-roczi>
22. 'Zhorstokist u tvarynnytstvi: pohliad zseredyny fabrychnykh ferm' [Animal Cruelty: A View from Inside Factory Farms] (Cruelty Farm) https://cruelty. farm/uk/%D0%B6%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D1%82%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4-%D0%B2%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D1%83-%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%BC/
23. 'Ekzotychnitvaryny u tisnykhklitkakh: politsiia sklala protokol na orhanizatorivvystavky u Ternopoli' [Exotic animals in tight cages: the police filed a report against the organizers of the exhibition in Ternopil] (Zhyttia)<https://life.pravda.com.ua/society/2023/10/15/257065/>
24. 'UAnimals vymahaie prypynyty ekspluatatsiiu vedmediv u Zaporizkomu tsyrku' [UAnimals demands an end to the exploitation of bears in the Zaporozhye circus] (UAnimals) <https://uanimals.org/bez-katehorii/uanimals-vymahaie-prypynyty-ekspluatatsiiu-vedmediv-u-zaporizkomu-tsyrku/>
25. 'Na Khmelnychchyni pidlitok zgvaltuvav sobaku' [A teenager raped a dog in Khmelnytskyi] (24TV) <https://24tv.ua/ru/v-hmelnickoj-oblasti-podrostok-iznasiloval-sobaku-otkryli-ugolovnoe-proizvodstvo-24-kanal_n2337938>
26. 'Ne nosy shkury tvaryn: chomu v Ukraini treba zaboronyty khutrove vyrobnytstvo' [Do not wear animal skins: why fur production should be banned in Ukraine] (Rubryka) <https://rubryka.com/article/ne-nosi-shkury-tvaryn/>
27. 'Rozvedennia porodystykh tvaryn v Ukraini peretvorylosia dlia vykhovantsiv na peklo – volontery' [Breeding of purebred animals in Ukraine has turned into hell for pets – volunteers] (Hordon) <https://gordonua.com/ukr/news/society/rozvedennja-porodistih-tvarin-v-ukrajini-peretvorilosja-dlja-vihovantsiv-v-peklo-volonteri-1515651.html>
28. 'Ukraina proty khutrianykh ferm' [Ukraine against fur farms] (Facebook) https://www.facebook.com/photo/?fbid=1637886369599909&set=a.925943787460841

Бєлоусова О. М.

Детермінанти жорстокого поводження з тваринами в Україні

Статтю присвячено виокремленню та аналізу детермінант жорстокого поводження з тваринами. Зазначено, що питанню детермінації злочинності присвячено багато наукових робіт вітчизняних кримінологів. З'ясовано, що при дослідженні детермінації злочинності зазвичай використовуються такі категорії, як причини, умови, кореляти.

Установлено, що детермінація злочинності, як і сама злочинність, є доволі нестійкими явищами, тобто постійно змінюються та трансформується. Виділено такі і групи детермінант: правові, економічні, морально-психологічні, інформаційні, виховні та ін.

Визначено, що детермінанти жорстокого поводження з тваринами стосуються всіх сфер людського буття. Крім того, зазначено, що одним із факторів жорстокого поводження з тваринами є недосконале та не ефективне законодавство. Наголошено, що велику роль серед причин жорстокого поводження з тваринами відіграють такі явища, як наркоманія та алкоголізм. Також підкреслено, що повномасштабне військове вторгнення, яке розпочала рф проти України, є специфічним фактором жорстокого поводження з тваринами.

Авторкою наголошено про важливість правильного та ґрунтовного дослідження детермінант жорстокого поводження з тваринами, оскільки лише від повноцінного аналізу факторів жорстокості до тварин залежить ефективне запобігання досліджуваного явища.

Ключові слова:*причини та умови жорстокого поводження з тваринами, детермінація жорстокості до тварин, причини та умови.*

Belousova O. M

Determinants of Animal Cruelty in Ukraine

The article is dedicated to identifying and analyzing the determinants of animal cruelty. It is stated that many scientific works by domestic criminologists are dedicated to the issue of crime determination. It has been found out that in the study of crime determination, categories such as causes, conditions, and correlations are usually used. The following groups of determinants are identified: legal, economic, moral-psychological, informational, educational, etc.

It is determined that the determinants of animal cruelty apply to all spheres of human existence. It is noted that one of the factors of animal cruelty is imperfect and ineffective legislation. It is highlighted that phenomena such as drug addiction and alcoholism play a significant role among the causes of animal cruelty. It is also emphasized that the full-scale military invasion initiated by the Russian Federation against Ukraine is a specific factor in animal cruelty.

The author emphasizes the importance of proper and thorough research of the determinants of animal cruelty, as only a comprehensive analysis of the factors of cruelty to animals can ensure effective prevention of the studied phenomenon.

Keywords: *causes and conditions of animal cruelty, determination of animal cruelty, causes and conditions.*

Стаття надійшла до редакції:15.05.2024 р.
Прийнята до друку: 20.05.2024 р.